

HAIKU KRUSNINGER I DANSK LYRIK

Thorvald BERTHELSEN

I 1853 åbnede de japanske ledere landet for samhandel med Vesten. Det betød at japansk kultur blev tilgængelig for udlændinge. Haiku blev udbredt i hele verden i de 160 år der er gået siden da—endog til vores land Danmark.

I 1958 publicerede den danske tennisstjerne, jazz kritiker og forfatter Torben Ulrich de første danske oversættelser eller gendigtninger af japanske haiku i nr. 2 af tidsskriftet Bazar, som han udgav sammen med Bengt Janus og digteren Jørgen Gustava Brandt. De omfattede haiku af Moritake, Basho, Kyorai, Kyoruko, Kikaku, Mahaside, Buson, Ryokan, Issa og Meisetsu. Altså ikke kun de fire store. Mellem dem var det berømte Basho haiku om frøen og kærret. Torben Ulrich oversatte den afsluttende lyd med det danske onomatopoetikon, "Blop", hvilket stadig er den bedste gendigtning af den specielle lyd

Det gamle kær!
En frø sætter af
Blop!

Torben Ulrich, der selv var Zen Buddhist, og Jørgen Gustava Brandt var inspireret af de amerikanske Beat poeter og deres genskabelse og fornyelsen af imagisternes haiku tradition, som de kombinerer med Zen Buddhisme. De var særligt inspireret af udgivelsen af The Dharma Bums af Jack Kerouac. I den roman skriver en karakter, der er baseret på Gary Snyder en masse haiku.

De kendte begge til haiku gennem de amerikanske beat poeter inden da. En fælles kæreste, som var stewardesse forsynede dem med de nyeste litterære frembringelser især i Paris og USA, bl.a. William Burroughs, Ferlinghetti, Gary Snyder og tidsskriftet "Evergreen Review" fra San Francisco Renæssancen. Både Burroughs, Snyder og Japanske haiku optræder da også på den liste over navne og emner de ville tage op, som de sendte til Det Danske Forlag, inden

Bazar begyndte at udkomme i 1958. Og de var begge inspirerede af Aage Marcus' bog "Den blå drage" fra slutningen af 1930'erne om kinesisk livskunst, filosofi, maleri og zen-buddhisme.¹

Det er noget af baggrunden for at Jørgen Gustava Brandt allerede I 1957 kunne udgive Dragespor hvor det første haiku inspirerede digt på dansk findes:

Natgrubler

Tunge og stirrende
 vaager stuerne
Tænder jeg natlampen
 summer fluerne

Det er en selvironisk legende indfangen øjeblikket med en tvetydig punktering af den dystre nattevågen med forestillingen om fluernes summer. Det er typisk for Jørgen Gustava Brandt at modstille det statiske dystre med en livlig lys bevægelse, der til gengæld er irriterende drilsk og uvis. "Hver især er vi et lille bitte væsen, der dog føler sig som den, alt drejer sig om. – Komisk set fra oven!"² Det drejer sig om fornyelsen i øjeblikket, hvor man er virkelig intenst til stede. "Modernismen . . . er uinteresseret i særtilfældet . . . poesiers verden er ikke en herskende orden, men en verden i forvandling, og digtets jeg er en anonymus der undersøger *det fællesmenneskelige*."³

Det præsenterede ikke et bredere publikum for haiku. Først udgivelsen af Haiku. En introduktion og 150 gendigtninger i 1963 af Hans-Jørgen Nielsen udløste en bredere haiku indflydelse på moderne dansk lyrik. En første smagsprøve med de første gendigtninger af japanske haiku udkom i Hvedekorn nr. 5 fra 1961. I Haiku - En introduktion og 150 gendigtninger gendigtede han store haikuudvalg af de japanske mestre og deres mindre kendte samtidige ud fra tyske, engelske og franske udgaver af dem. Det var gendigtninger og ikke oversættelser. Det medførte bl.a. at han bevidst negligerede en del af den hidtidige formelle tradition med dens syntax og regler for oversættelse af klassiske japanske haiku. Og Hans-Jørgen Nielsen så haiku som konkrete billeder uden den personlige metafors funktion, ligesom Imagisterne så dem. Han brugte gendigtningserfaringerne i sin senere udvikling af konkret poesi, som han var en af de ledende talsmænd for i Danmark.

En af de største danske modernister, Ivan Malinovski, reagerede straks på dette ved i 1965 ved at skrive og udgive en hel samling af kortdigte, der var inspireret af haiku, Poetomatic. I den skrev han nielsenske haikudigte som satte spørgsmålstejn ved den Zen buddhistiske og introverte tradition i haiku. Og han videreudvikler disse kortdigte til moderne civilisationskritiske digte. I et afsnit af Poetomatic genoptrykker han Hans-Jørgen Nielsens gendigtning af et Buson haiku på venstresiden og skriver sit eget kommenterende haikudigt på højresiden:

1. Det fremgår af Jørgen Gustava Brandts erindringer "Mit liv", Tiderne Skifter, 2007.

2. Jørgen Gustava Brandt, Mit liv, 2007, s. 617.

3. Jørgen Gustava Brandt, Mit liv, 2007, s. 627.

Templets
klokke

For brat
Branden
for stor

En
sommerfugl

Sovende
i hvile

ingen
fugle letter

I 1970/80'erne blev lyrikerne Dan Turell, Klaus Høeck og Peter Laugesen stærkt inspirerede af de amerikanske Beat poeter, Zen Buddhisme og haiku.

De skrev alle adskillige haikudigte blandet ind i deres øvrige digtning og er fortsat med det gennem hele deres forfatterskab. Peter Laugesen publicerede f.eks. dette i Blues fra 1977:

sneen klampede
under træskoene
på vej gennem parken

Som lektor i litteraturvidenskab Anne Borup⁴ har påpeget: De danske litteraturkritikere overså den litterære fornyelse, fordi de hverken opfattede eller forstod haiku. Erik Skyum-Nielsen skrev om en af Laugesens haiku "Det kunne være blevet starten på et digt. Men desværre lader Laugesen linjerne stå alene, som i følgende korte syn:"

Frosne underbukser
dinglende på snoren
vinterfisk i blomst

Som altid i Laugesens lyrik er hans digte rodfæstet i hverdags oplevelser. Her: vasketøj hængt til tørre i kulden. Synet får ham til associere til flad- eller flyvefisk og blomster hoveder, så digtet springer abrupt over i et surreelt billede: vinterfisk i blomst. Det er haiku og imagisme på en og samme tid. Og det fanger haikus essens. Det er et snapshot af et øjeblik i dets mikrokosmiske eneståenhed.

I 1982 udgav Susanne Jorn haiku samlingen, Efter blæsten, der er oversat direkte fra japansk. Den indeholder oversættelser - tættere på originalen - af de samme haiku mestre, som Hans-Jørgen Nielsen havde udgivet på dansk i 1963.

I 1990'erne og de første år af næste årtusind skrev forfattere som Susanne Brøgger, Hanne Hansen, Viggo Madsen og Lone Munksgaard Nielsen haiku eller udgav haiku digtsamlinger. Lone Munksgaard Nielsen udgav Rimgræs i 2003. I den kan man læse følgende haiku:

Han lænede sig
alt for langt tilbage og
faldt ud af sin krop

4. Information, 17. november 2001.

Digtet overholder 5 - 7 - 5 rytmen, men de klassiske temaer fra den oprindelige haiku er væk, selvom digtet handler om indtrædelse i Satori tilstanden, en zen-kosmisk helhed med indsigt i essensen af alting, en kosmisk allesteds nærværende bevidsthed.

I 2001 blev Dansk Forfatterforenings Haikugruppe grundlagt af Hanne Hansen, Niels Kjær, Kate Larsen og Sys Matthiesen, som alle var ivrige haiku digtere. Hanne Hansen, som tog initiativet til dannelsen af gruppen, skriver ovenikøbet udelukkende haiku. Hun har også udgivet adskillige haiku samlinger. Siden da er der blevet udgivet adskillige haiku digtsamlinger på dansk.

Et stort udvalg af Kobayashi Issas haiku er blevet oversat og udgivet af Arne Herløv Petersen⁵ og Niels Kjær har udgivet 2 bind oversættelser af Basho haiku.

I 2011 udgav Dansk Forfatterforenings Haikugruppe sin 10 års jubilæumsantologi *Blade i Vinden*.

I 2012, fik Haikugruppen i Dansk Forfatterforening mulighed for at mødes med Herman Van Rompuy, president for Europarådet. Hans kærlighed til haiku var velkendt, ligesom udgivelsen af hans egen haiku samling i 2010 var det.

Ved den lejlighed lavede gruppen et supplement til *Blade i Vinden* på engelsk og dansk. *Danish Haiku Today 2012* er en udvidet udgave, som indeholder flere haiku såvel som flere haiku digtere. Den giver den engelsk talende verden en introduktion til 28 nulevende danske haiku digtere.

Nogle af de danske haiku digtere behandler naturen, årstiderne, kirsebærblomster og andre emner som også adresseres af de japanske haiku mestre. Og det gør de i et sprog og en syntaks der ligger tæt på deres. Disse haiku er alle eksempler på dette:

snefnug dansende
over de nøgne grave —
himlen er åben
—Niels Kjaer

hvide træhuse
for foden af bjergene
sne på toppene
—Hanne Hansen

De visne blade
rasler under mine skridt
skyggen går lydløs
—Jette Slaaen

5. Dugdråbeverden, 2006.

Andre er dybt integrerede i moderne dansk digtnings udtryksformer og er ikke i overensstemmelse med alle den japanske haikutraditions regler:

et ord der tager tid løvfald
—*Johannes S. H. Bjerg*

En himmel af italiensk marmor
slagtebænk
åh, hvor jeg savner
dig!
—*Viggo Madsen*

Bag spejlet

På et sted ingen
vil være møder græsset
sommerfuglestøv
—*Thorvald Berthelsen*

I løbet af dansk haiku digtnings udvikling har både Beatpoeterne I USA og selve Zen Buddhismen spillet en mindre og mindre rolle. Der er adskillige forskellige meninger om hvad et haiku digt er blandt både de danske og de vesteuropæisk amerikanske haiku digtere. Nogle bruger, rim, metaforer, titler og andre poetiske udtryk, som betragtes som fremmedelementer i forhold til de klassiske japanske haiku former. Det central er at et haiku digt sætter en øjeblikks oplevelse/erfaring i perspektiv i sit mikrokosmos og udvider oplevelsen/erfaringen. Og hvad enten de skriver klassisk inspirerede eller moderne haiku, er danske haiku digtere alle mere eller mindre dybt påvirket af moderne dansk lyrik gennem de sidste 60 år.

I 2011 udgav Haikugruppen i Dansk Forfatterforening deres 10 års jubilæums antologi Blade i Vinden. Haikugruppens WEB site, HaikuDanmark.dk (www.HaikuDanmark.dk), har også en sektion på engelsk.

I maj 2012 havde gruppen et haikuarrangement med tidligere EU præsident Herman Van Rompuy. Til dette møde lavede de et tillæg på engelsk og dansk til Blade i Vinden. Dette er den anden udvidede udgave af den publikation, Danish Haiku Today 2015 (<http://ravnerockforlaget.dk/Rompuy%202020udgave%20A5%20Endelig.pdf>), som er lavet i anledning af The Haiku Foundation World of Haikus juli feature om dansk haiku.